

Данілова Е. І., кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0001-6036-7910

e-mail: ehdanilova@gmail.com

Методологія ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємства

Анотація. В статті теоретично узагальнено методологічні та концептуальні положення системи управління економічною безпекою та управління ризиками, що дозволило виявити існуючі проблеми методологічного та практичного характеру їх використання для виявлення, ідентифікації та оцінювання небезпек діяльності підприємств. На цій підставі сформовано методологічні засади ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою, які базуються на поєднанні методології управління економічною безпекою та методології управління ризиками. Узагальнено практичні аспекти застосування системи управління економічною безпекою та управління ризиками, та доведено практичну необхідність використання ризико-орієнтованого підходу. Здійснено систематизацію ідеологічних постулатів управління економічною безпекою на засадах ризик-орієнтованого підходу в частині виокремлення мети, рівнів та результатів такого управління.

Сформовано концептуальні підходи до управління економічною безпекою на засадах ризик-орієнтованого підходу шляхом визначення цілей концепції, механізму та методів оцінювання її реалізації.

Ключові слова: економічна безпека; ризик-орієнтований підхід; ризик-менеджмент.

Danilova E., PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management of Foreign Economic Activity of Enterprise, National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Methodology of Risk Orientated Approach to the Management of Economic Security of the Enterprise

Abstract. Introduction. In this article theoretically generalized methodological and conceptual positions of management system of economic security and management of risks, that allowed to reveal existing methodological and practical problems, using them for revealing, identifying and estimating the hazards of enterprises activity. On this basis formed methodological fundamentals of risk orientated approach to the management of economic security of the enterprise, that based on combination of methodology of management of economic security and methodology of management of risks.

Purpose. The aim of the article is scientific development of methodological ensuring of risk orientated approach to management of economic security of the enterprise and generalization of its basic scientific and practical concepts by combination them with existing scientific approaches to management of economic security and management of risks.

Results. Practical aspects of using the system of management of economic security and management of risks have generalized. Practical necessity of using risk orientated approach has proved. The result of the management of economic security based on proposed risk orientated approach is ensuring the enterprises stability based on forecasting and reducing the probability of loss of input resources' and functions' stability, that are realized on the basis of their using.

The management of economic security based on risk orientated approach rests on determination of qualitative and quantitative characteristics inherent in different risks, grouping of risks from the perspective of functions and components they are based on, development of directions of lowering their negative consequences for enterprises activity.

Systematization of ideological postulates of the management of economic security, based on risk orientated approach in terms of setting the aim, levels and results of such management has made.

Conclusions. Conceptual approaches to management of economic security on the basis of risk orientated approach by determination the concept's aims, mechanism and methods of evaluation its implementation has formed. Using the systemic-structural approach allowed to make visualization of the system of economic security of the enterprise activity, that is ensured by economic security of using input resources, security of performing the functions and security of the structure of the enterprise itself.

Keywords: economic security; risk orientated approach; risk management.

JEL Classification: M21.

Постановка проблеми. Поняття безпеки та ризику є змістовно та ієрархічно взаємопов'язаними. Зростання ризику призводить до зниження рівня економічної безпеки підприємства і навпаки.

Управління ризиком дозволяє управляти економічною безпекою.

Змістовна пов'язаність понять економічної безпеки та ризику витікає із сутності поняття економічної безпеки як стану захищеності підприємства від всіх видів загроз, небезпек та ризиків.

Ієрархічна взаємопов'язаність понять безпека та ризик обумовлена структурою об'єктів економічної безпеки, якими є загрози, небезпеки та ризики. Попри деяку спрощеність підходу до дослідження загроз та небезпек, вони вимагають специфічного інструментарію та методів свого прогнозування та оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концепція ризик-орієнтованого підходу широко застосовується в Україні та світі при здійсненні державного нагляду та контролю за діяльністю небезпечних об'єктів управління та бізнесом [1, 2]. Однак даний підхід використовується лише в частині можливостей його реалізації, а саме як функція контролю за об'єктом.

На сьогодні методологія ризик-орієнтованого підходу знаходиться в стадії становлення та потребує подальшого теоретичного розвитку в частині управління економічною безпекою підприємств.

Формулювання цілей дослідження. Мета статті полягає у науковому розвитку методологічного забезпечення ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємства та узагальненні його основних наукових та практичних концепт шляхом їх порівняння з існуючими науковими підходами до управління економічною безпекою та управління ризиками.

Цілями дослідження є:

– формування методологічних засад ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою;

– узагальнення практичних аспектів застосування системи управління економічною безпекою та управління ризиками;

– систематизація ідеологічних постулатів управління економічною безпекою на засадах ризик-орієнтованого підходу;

– теоретичне узагальнення концептуальних підходів до управління економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для формування базових понять методології ризик-орієнтованого підходу та правомірності їх використання при формуванні системи економічного захисту від небезпек зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства потребує уточнення поняття ризик-орієнтованого підходу як наукової методології економічних досліджень, зокрема при дослідженні економічної безпеки підприємства.

Сутність поняття ризик-орієнтованого підходу розкривається на основі сутності понять, що його формують, а саме:

– по-перше, науковий підхід – це спосіб мислення, сукупність прийомів, точка зору на питання, що досліджується, сукупність основних способів отримання нових знань і методів вирішення завдань в рамках будь-якої науки;

– по-друге, ризик – це зміна стану всіх видів ресурсів підприємства, яка призводить до втрат економічної корисності або до збитків в результаті появи непевної події [3,4], можливість відхилення фактичного результату від очікуваного.

З урахуванням сутності поняття наукового підходу та ризику, ризик-орієнтований підхід слід тлумачити як спосіб дослідження економічних процесів, що спрямований на ідентифікацію причин зміни економічного стану підприємства та міри їх впливу на ефективність його діяльності.

По-третє, за результатами аналітичних досліджень встановлено, що економічна безпека – це система економічних, організаційних способів захисту економічної системи від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища [5,6]. Вся система економічної безпеки базується на провадженні певних дій, які, в підсумку, забезпечують здатність функціонувати та розвиватися відповідно до заданих параметрів. Зміна параметрів функціональності та розвитку можлива в результаті свідомого управлінського рішення про зміну стратегії, структури підприємства або в результаті негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, яке проявляється через загрози, небезпеки та ризики різної природи походження [7,8,9]. На сьогодні економічна безпека підприємства реалізується в частині сукупності організаційних заходів щодо захисту майна, персоналу, інформації, об'єктів інтелектуальної власності. Поняття економічності в сукупності даних заходів розуміється в контексті економічних наслідків можливих протиправних дій (економічних злочинів).

Використання методу наукової логіки та теоретичного узагальнення існуючих досліджень дозволили зробити висновок, що небезпеки для діяльності підприємства формуються на основі часових лагів їх проявів і являють собою сукупність:

1). майбутніх загроз, які потребують виявлення та контролю за їх поведінкою;

2). теперішніх проявів минулих загроз, щодо яких не було реалізовано сукупності управлінських рішень щодо їх нейтралізації;

3). нинішніх загроз, вплив яких на стан стійкості підприємства можливий в майбутньому періоді;

4). теперішніх втрат в результаті реалізованих ризиків.

Аналітичними дослідженнями доведено, що зміна параметрів розвитку підприємства відбувається завдяки небезпекам різної природи походження, дослідження яких потребує особливого інструментарію та методів оцінювання.

В системі існуючої сукупності небезпек (загроз як події, небезпеки як оціненого впливу загрози та ризику як оціненої зміни стану підприємства в результаті впливу небезпеки) особливий акцент дослідження має бути спрямований окрім оцінювання ризику (це предмет управління ризик-менеджменту) на виявлення загроз, оцінювання направленості їх впливу на стійкість та формування напрямів нейтралізації їх негативного впливу. На сьогодні в системі небезпек для діяльності підприємства найбільша ймовірність втрати стійкості спостерігається від ризиків.

По-четверте, наукове забезпечення процесів управління ризиками є сформованим з огляду на однозначність категоріального апарату, методологічних підходів до дослідження ризиків, методів оцінювання ризиків, способів управління ризиками. Існуюче в науковій літературі авторське трактування понять та ідентифікації закономірностей поведінки ризиків не вплинуло на викривлення базових теоретичних та методологічних засад системи управління ризиками.

По-п'яте, з урахуванням вищезначених міркувань, ризико-орієнтований підхід до управління економічною безпекою слід трактувати як сукупність управлінських рішень, яка базується на використанні економічних та організаційних інструментів, методів та

способів виявлення, оцінювання на прогнозування впливів на фактори діяльності (ресурси, процеси, структури, середовище) та функції, що реалізуються на основі їх комбінації (управління, постачання, виробництво, збут, фінансування) з метою управління ризиками втрат існуючої та майбутньої стійкості підприємства.

Як зазначалося вище, ризико-орієнтований підхід – це використання методології управління ризиками при дослідженні економічних процесів. В контексті теми даного дослідження ризико-орієнтований підхід слід розуміти як погляд автора на управління стійкістю підприємства.

За науковим задумом автора, стійкість слід віднести до системи категорій, які відображають результати діяльності будь-якої системи, яка сама має ймовірнісну властивість змінюватися під впливом сукупності ймовірностей впливу небезпек.

Для більш конкретизованого розуміння ризико-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою розглянемо основні методологічні засади, на яких базується вся система управління економічною безпекою та управління ризиками (табл.1), що надалі дозволить сформувати методологічні основи управління економічною безпекою на засадах ризико-орієнтованого підходу.

Таблиця 1 Методологічні засади формування ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою

Методологічні засади	Управління		
	економічною безпекою	ризиками	економічною безпекою на засадах ризико-орієнтованого підходу
Рівень управління в системі управління підприємством	Функціональний	Функціональний	Функціональний
Об'єкт управління	Стійкість як стан захищеності, здатність зберігати свої властивості, протистояти зовнішнім та внутрішнім небезпекам	Економічна система, умови та ефективність функціонування якої невідомі	Стійкість як стан захищеності, здатність попереджати зовнішні та внутрішні загрози та управляти ризиками
Суб'єкт управління	Служба економічної безпеки	Відділ ризик-менеджменту	Служба економічної безпеки
Предмет управління	Сукупність інструментів безпечності використання ресурсів та виконання функцій	Сукупність методів зниження збитків	Інструменти та методи зниження збитків та втрат в процесі використання ресурсів та реалізації функцій підприємством
Наукова проблема, яка вирішується	Формування умов для стійкого функціонування та розвитку діяльності підприємства, завдяки своєчасному виявленню загрози, оцінюванню небезпеки, управлінню ризиками	Зменшення втрат шляхом управління ризиками	Формування умов стійкого розвитку шляхом ідентифікації об'єктів з підвищеним ризиком та концентрацією організаційних та управлінських зусиль з метою зниження негативного впливу на результативність діяльності підприємства

Джерело: складено автором

Зупинимося на основних методологічних положеннях управління економічною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу, які базуються на засадничих підходах класичної методології управління економічною безпекою та управління ризиками.

Фундаментальні об'єднуючі важелі ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємства витікають з положення обох систем управління в ієрархічній системі управління підприємства. Так, обидві системи управління відносять до функціональних рівнів управління, які забезпечують реалізацію однієї корпоративної стратегії, що дозволяє їх інтегрувати в горизонтальній площині даного рівня управління.

Як зазначалося вище, об'єктом системи управління економічною безпекою є стійкість як здатність зберігати свої властивості, протистояти зовнішнім та внутрішнім небезпекам.

Об'єктом ризик-менеджменту є ризик як небезпека втрати ефективності діяльності підприємства.

Оскільки задачею даного наукового дослідження є формування ефективної системи управління економічною безпекою, тому об'єктом управління є стійкість як здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам та управляти ризиками.

Оскільки в традиційному розумінні управління є цілеспрямованим впливом суб'єкту на об'єкт, тому важливість ідентифікації суб'єкту управління визначає весь процес його організації.

За результатами дослідження організаційних структур транспортних підприємств було виявлено, що управління економічною безпекою здійснюється спеціалізованими структурними підрозділами підприємства у вигляді служби економічної безпеки, або функції забезпечення стійкості зосереджені в рамках профільних функціональних підрозділів (відділу кадрів, фінансового тощо).

Відділу управління ризиками в структурі транспортних підприємств не передбачено, що свідчить про використання децентралізованого підходу до управління економічними ризиками та відсутність цілісної системи контролю за ймовірністю їх виникнення.

Ризико-орієнтоване управління економічною безпекою повинно здійснюватися службою економічної безпеки, функціональними обов'язками якої є оцінювання, аналізування та управління ризиками.

Поняття предмету трактується в залежності від сфери використання даного поняття. У сфері наукових досліджень предметом є процес або явище, що досліджується.

В класичному менеджменті, як науці про управління, предметом управління є система відносин між людьми, управлінська діяльність, яка забезпечує спроможність підприємства до реалізації своїх

функцій. При цьому об'єктом дослідження менеджменту є організаційна структура як об'єднання дій людей, спрямованих на досягнення певних цілей.

Уточнення змісту поняття предмету наукового дослідження та предмету управління дозволяє визначити предмет управління економічною безпекою підприємства. Щодо предметності даної сфери управлінської діяльності, то в науковій літературі на сьогодні не сформувалося єдиного трактування його сутності. Так, поширеною є точка зору, що предметом управління економічною безпекою є управління економічними ризиками, що є ототожненням двох функціональних областей управління, цілеспрямована діяльність, пов'язана зі створенням умов безпечного, стабільного функціонування підприємства, що уподібнює мету управління економічною безпекою з метою загального управління підприємством; безперервний процес забезпечення стабільності функціонування.

Наведені визначення розкривають предмет управління економічною безпекою шляхом поєднання сутності поняття «управління» та цілей формування економічної безпеки.

Предметом управління економічною безпекою є формування умов для стабільного розвитку підприємства на основі безпечності використання ресурсів та виконання функцій.

В наведеному формулюванні предмет управління економічною безпекою має суттєві відмінності від предмета управління ризиками, яким є методи зниження збитків.

Порівняння предметів управління на двох функціональних рівнях: рівні управління економічною безпекою та управління ризиками дозволяє виявити різні предметні області управління.

Використання ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою поглиблює досліджуваність предмету економічної безпеки шляхом використання методів прогнозування ризиків з метою забезпечення стабільності підприємства за рахунок зниження збитків та втрат в процесі використання ресурсів та реалізації функцій підприємством.

Наукове дослідження питань управління економічною безпекою розв'язує проблему формування умов для стійкого функціонування та розвитку діяльності підприємства, завдяки своєчасному виявленню загрози, оцінюванню небезпеки, управлінню ризиками.

Основною проблемою, яка знаходить своє вирішення в процесі наукового дослідження питань управління ризиками є зростання ефективності діяльності в результаті зменшення втрат та витрат підприємства (табл. 2).

Таблиця 2 Існуючі практичні аспекти застосування системи управління економічною безпекою та управління ризиками

Практичні аспекти	Система управління	
	економічною безпекою	ризиками
Проблема застосування	Виконання охоронних функцій в частині захисту майнових активів, персоналу, прав та інтересів підприємства	Ситуативність застосування
-ідентифікація ризику	Ризик як ознака подібності загроз	Ризик як міра небезпеки
-джерела ризику	Крадіжки, рейдерство, корпоративне захоплення, незаконне заволодіння комерційною інформацією, контрафактне виробництво, порушення фінансових, податкових, конкурентних прав	Негативна зміна величини фактору впливу: ціни, курсу, кредитної ставки, інвестиційної привабливості, джерел фінансування тощо
-методи оцінювання ризику	Експертне оцінювання	Метод фінансової статистики, математичні, аналітичні, економіко-математичні методи та моделі
Місце ризику в системі управління	Розрахунок міри ризику та величини майнових та фінансових втрат в результаті економічних злочинів на підприємстві	Управління всіма видами ризиків шляхом їх уникнення, зниження, передачі, утримання тощо

Джерело: складено автором

Ризик-орієнтований підхід до управління економічною безпекою спрямовує розв'язання наукової проблеми в напрямі формування умов стійкого розвитку шляхом ідентифікації об'єктів з підвищеним ризиком небезпечності та концентрацією організаційних та управлінських зусиль з метою зниження негативного впливу на результативність діяльності підприємства.

Нагальність запровадження ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою підприємства обумовлена обмеженістю реалізації функцій економічної безпеки на підприємстві.

Так, узагальнення типових функцій відділів управління економічною безпекою дозволило визначити наступні: захист комерційної таємниці й конфіденційної інформації, інформаційна безпека, внутрішня безпека, безпека майна, фізична безпека, безпека контрактів, конкурентна розвідка, кадрова, виробнича, фінансова, силова безпека. Дане узагальнення підтверджує концентрацію зусиль відділів економічної безпеки на виконанні охоронних функцій в частині захисту майнових активів, персоналу, прав та інтересів підприємства.

Ризики в системі реалізації даних функцій займають провідне місце з огляду на їх місце як ознаки для реалізації функцій захисту майнових активів, інтелектуальних прав, персоналу, торгових марок, інформації, правових можливостей контрактних, фінансових, податкових, конкурентних, екологічних відносин.

Ризик є ознакою, яка ідентифікує подібність різних за природою об'єктів (майна, інформації, персоналу тощо) за наявністю у них небезпеки, яка може призвести до економічних втрат.

Така властивість об'єктів оцінюється на основі міри їх потенційної привабливості (для крадіжок, для рейдерства, для корпоративного захоплення, для незаконного заволодіння комерційною інформацією, для контрафактного виробництва тощо). Економічний характер така небезпека набуває на основі використання результативного підходу до її дослідження. Наявність втрат, які списуються на витрати підприємства погіршує фінансові результати його діяльності.

Практика використання базових понять економічної безпеки підтверджує її невідповідність економічній природі як поняття економічної безпеки, так і поняття ризику. Щодо поняття ризику, то його суть розкривається з позицій теорії ризиків як непередбачуваність і можливість настання подій з негативними наслідками. Інструментарій ідентифікації ризиків в теорії ризиків базується на наявності кількісних параметрів втрат, які виявляються на основі використання математичних, економіко-математичних, фінансових методів їх оцінювання. В практиці управління економічною безпекою наявність ризику оцінюється на основі використання досвіду, інтуїції, аналізу попередніх втрат, передбаченні тощо.

Будь-яка система управління, як цілеспрямований вплив суб'єкту на об'єкт такого управління, базується на визначеній меті, обраному інструментарії та очікуваній результативності такого управління.

Метою системи управління економічною безпекою є захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз. В залежності від сфери та напряму наукового дослідження захист підприємства може формуватися як система забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання (шляхом створення служби безпеки суб'єктів господарювання) або як сукупність

економічних умов діяльності, які формують здатність підприємства протистояти (бути стійким) негативному впливу зовнішніх факторів та внутрішніх чинників. В контексті даного наукового дослідження економічна безпека розглядається як система безпечних умов діяльності підприємства.

Забезпечення безпечності умов діяльності підприємства досягається виключно завдяки ідентифікації небезпек, їх оцінюванню та використанню відповідного інструментарію впливу з метою зменшення негативних їх наслідків. Оскільки більшість наукових досліджень розвивається в рамках наукових інтересів щодо формування економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, а не економічної безпеки видів його діяльності, тому в існуючій системі управління економічною безпекою практично відсутній відповідний управлінський інструментарій.

Інструментарієм поглибленого дослідження ризиків як небезпек для діяльності підприємств є інструментарій ризик-менеджменту, який базується на кількісному оцінюванні та аналізі ризику на основі використання методів математичної статистики, нечіткої логіки та нечітких множин.

Однак, методика ризик-менеджменту має обмежену практичну сферу застосування та епізодичний характер застосування. Отже, попри існуючий інструментарій для дослідження, яким

володіє ризик-менеджмент, його використання в практичній діяльності промислових та підприємств транспорту обмежене факторами незавершеності методичного інструментарію для відповідного предметного дослідження, інформаційної відсутності в частині видів ризиків обраного предмета дослідження.

На відміну від системи управління економічною безпекою метою управління ризиками є мінімізація збитків, виявлення, оцінювання, вибір і використання методів нейтралізації наслідків факторів ризиків [10, С.16]. Отже, використання системи управління ризиками зводиться до відокремленого виявлення та оцінювання сили впливу ризикового фактора та оцінювання величини збитків та втрат в результаті його настання. Тобто таке управління: 1) є вузькоспрямованим на обраний фактор негативної дії; 2) управлінські рішення приймаються на основі кількісно оціненої сили ризику; 3) об'єктом управління є джерело небезпеки, яким є негативний фактор впливу; 4) управління не носить системного характеру з огляду на те, що не досліджуються взаємозв'язки між компонентами, які забезпечують діяльність підприємства, а відповідно не дослідженими залишається механізми поширення та трансформації ризиків на підприємстві, їх вплив на стан стійкості, а не лише прибутковості (табл. 3).

Таблиця 3 Ідеологічні основи управління економічною безпекою

	Управління		
	економічною безпекою	ризиками	економічною безпекою на засадах ризико-орієнтованого підходу
Мета управління	Формування економічних та організаційних умов, спрямованих на убезпечення діяльності від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища	Прогнозування настання ризикових подій і нейтралізація наслідків ризику	Формування умов безпечної діяльності, на основі розробки механізму блокування поширення та трансформації ризиків на підприємстві
Рівні управління	Трирівнева система об'єктів управління: ресурси, функції, підприємство	Ризики підприємства	Ресурсні, функціональні та структурні ризики
Результат управління	Стійкість підприємства на основі стійкості ресурсів та функцій	Максимальна прибутковість; зниження ймовірності втрати частини капіталу або навіть повної вартості бізнесу	Стійкість підприємства на основі зниження ймовірності втрати стійкості ресурсів та функцій

Джерело: складено автором

Уникнути означених недоліків систем управління економічною безпекою та систем управління ризиками дозволяє ризик-орієнтований підхід до управління економічною безпекою.

Використання інструментарію ризик-менеджменту при оцінюванні факторів ризику для безпечних умов діяльності дозволяє поглибити мету управління економічною безпекою, яка трактується як формування умов безпечної діяльності, на основі

розробки механізмів блокування поширення та трансформації ризиків діяльності підприємства.

Базовими науковими підходами до дослідження економічної безпеки підприємства є ресурсно-функціональний та програмно-цільовий підходи. Кожний з означених підходів має свої переваги й застосовується відповідно до мети його використання. В контексті ризик-орієнтованого підходу до управління економічною безпекою, структуру економічної безпеки доцільно представити у вигляді трирівневої

ієрархії: економічної безпеки ресурсів, економічної безпеки функцій, економічної безпеки підприємства. Така структура дозволяє виявити джерела виникнення ризиків за рівнями структури (ресурси, функції, підприємство) та компонентами кожного ієрархічного рівня (на рівні ресурсів: ризики персоналу, засобів праці, предметів праці, інформації, грошових коштів; на рівні функцій – ризики процесів постачання, управління, виробництва, збуту, фінансування тощо; на рівні середовища – зовнішні та внутрішні ризики; на рівні структури – ризики загального управління, ризики функціонального управління підприємством).

Відмінності системи управління економічною безпекою та управління ризиками полягають і у результатах такого управління. Так, більшість авторів заявляють про стійкість як результат управління економічною безпекою підприємства. Показником оцінювання стійкості є індекс економічної безпеки, який не завжди коректно відображає умови захищеності діяльності підприємства.

Результатом управління економічною безпекою на основі запропонованого ризик-орієнтованого підходу

є забезпечення стійкості підприємства на основі прогнозування та зниження ймовірності втрати стійкості вхідних ресурсів та функцій, що реалізуються на основі їх використання.

Практичною реалізацією системи управління економічною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу є концепція.

Основною метою концепції управління економічною безпекою є формування системи:

- 1). моніторингу загроз, небезпек та ризиків і оцінювання їх впливу на стійкість ресурсів, функцій та підприємства в цілому;
- 2). ідентифікації нинішніх загроз, небезпек та ризиків та оцінювання їх впливу на стійкість ресурсів, функцій та підприємства в цілому;
- 3). прогнозування майбутніх загроз, небезпек та ризиків та оцінювання їх впливу на стійкість ресурсів, функцій та підприємства в цілому;
- 4). розробка комплексу управлінських рішень економічного, організаційного, мотиваційного характеру щодо забезпечення економічної безпеки діяльності в зонах підвищеного ризику (табл. 4).

Таблиця 4 Концептуальні основи управління економічною безпекою

	Управління		
	економічною безпекою	ризиками	економічною безпекою на засадах ризико-орієнтованого підходу
Ідеологія концепції	Як захистити діяльність підприємства від зовнішніх та внутрішніх небезпек	Як зменшити втрати від настання ризиків	Як забезпечити економічну безпеку діяльності в зонах підвищеного ризику
Механізм управління	Сукупність способів, методів та інструментів, використання яких захищає ресурси, функції та підприємство від зовнішніх та внутрішніх небезпек	Сукупність способів, методів та інструментів зменшення втрат від настання ризиків	Сукупність способів, методів та інструментів впливу на стан захищеності ресурсів, функцій та підприємства від ризиків втрати їх стійкості
Методи оцінювання	Аналітичні, статистичні методи, методи згортки часткових показників, порівняння з пороговими показниками	Математична статистика, методи аналізу чутливості показників, «дерева рішень»	Методи оцінювання економічної безпеки та методи ризикології

Джерело: складено автором

Імплементація методології управління ризиками в систему управління економічною безпекою підприємства підприємством відбувається на рівні механізму такого управління.

Використання ризик-орієнтованого підходу базується на поєднанні механізмів управління економічною безпекою та методів оцінювання ризиків в усіх ієрархічних рівнях формування економічної безпеки (оцінювання ресурсних, функціональних та системних ризиків).

Управління економічною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу базується на визначенні кількісних і якісних ознак, які властиві тим чи іншим ризикам, групуванні ризиків у розрізі функцій та компонент, на яких вони базуються, розробці напрямів

зниження їх негативних наслідків для діяльності підприємств.

Висновки. Управління економічною безпекою на основі ризик-орієнтованого підходу базується на поєднанні запропонованої методології управління економічною безпекою та управління ризиками.

Використання системно-структурного підходу дозволило здійснити візуалізацію системи економічної безпеки діяльності підприємства, яка забезпечується економічною безпекою використання вхідних ресурсів, безпекою виконання функцій та безпекою самої структури підприємства.

Ризико-орієнтований підхід забезпечує теорію управління економічною безпекою методологічним інструментарієм управління ризиками в процесі формування системи безпеки економічної діяльності

підприємства, в частині методів ідентифікації, оцінювання та управління ризиками втрати стійкості всіх складових системи економічної безпеки (ресурсів, функцій, структури), що дозволяє надалі сформувати концепцію диференціального розподілу функцій управління, а саме посиленого контролю та організації захисних заходів в зонах підвищеного ризику та моніторингу в зонах зниженого ризику.

Література:

1. Про затвердження змін до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : постанова Правління Національного банку України № 66 від 24.07.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Кочін І. В. Ризик-орієнтований підхід – основа організації безпеки складних технічних систем, контроль за їх діяльністю та запобігання виникнення техногенних надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс] / І. В. Кочін, О. М. Акулова, Д. В. Ількаєв, І. Ф. Шило, О. О. Гайволя, С. Ж. Маліков, П. І. Сидоренко, Т. М. Гут, І. Ф. Фоменко. – Режим доступу <https://zounb.zp.ua/node/1247>
3. Калюжна Ю. В. Ризики в системі антикризового управління підприємствами машинобудування : дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Ю. В. Калюжна. – Запоріжжя, 2016. – 209 с.
4. Череп А. В. Управління ризиками промислових підприємств на антикризових засадах : монографія / А. В. Череп, Ю. В. Калюжна. – Запоріжжя : Запорізький національний університет. – 2017. – 200 с.
5. Меліхова Т. О. Економічна безпека підприємства: формування, контроль, ефективність : монографія / Т. О. Меліхова. – Херсон : Гельветика, 2018. – 632 с.
6. Прус Н. В. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства / Н. В. Прус // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2011. – № 3 (157). – С. 183-193.
7. Мороз О. В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 259 с.
8. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О. М. Ляшенко. – 2-ге вид., переробл. – К. : НІСД, 2015. – 348 с.
9. Stachowiak Z. Teoria i praktyka mechanizmu bezpieczeństwa ekonomicznego przedsiębiorstwa: podręcznik is szkolne. Warszawa, 2012. 220 p.
10. Кулик Ю. М. Ризик-менеджмент логістичної системи машинобудівних підприємств: дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Ю. М. Кулик. – Київ, 2017. – 247 с.

References:

1. National Bank of Ukraine (2018). On Approval of Amendments to the Regulation on the Procedure for Organizing and Conducting Inspections on the Prevention and Counteraction of the Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction (Resolution No. 66, July 24). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0059500-18> [in Ukrainian].
2. Kochin, I. V., Akulova, O. M. & others (2008). Risk orientated approach is the basis of organization of the security of complex technical systems, control over their activities and prevention of occurrence technological emergencies. Retrieved from <https://zounb.zp.ua/node/1247> [in Ukrainian].
3. Kaljuzhna, Ju. V. (2016). Risks in the system of antirecessionary management of mechanical engineering enterprises (Ph.D. Thesis). Economics and management of enterprises (by the type of economic activity). Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University [in Ukrainian].
4. Cherep, A. V. & Kaljuzhna Ju.V. (2017). *Upravlinnja ryzykamy promyslovykh pidpryjemstv na antykrizovykh zasadakh* [Risk management of industrial enterprises on an anti-crisis basis]. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University [in Ukrainian].
5. Melikhova, T. O. (2018). *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: formuvannja, kontrolj, efektyvnistj* [Economic security of the enterprise: formation, control, efficiency]. Kherson: Gheljvetyka [in Ukrainian].
6. Prus, N. V. (2011). Theoretical aspects of ensuring the economic security of the enterprises. *Visnyk Skhidnoukrajinsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni V. Dalja*, 3 (157), 183-193 [in Ukrainian].
7. Moroz, O. V., Karachyna, N. P. & Shyjan, A. A. (2010). *Koncepcija ekonomichnoji bezpeky suchasnogho pidpryjemstva* [Concept of economic security of a modern enterprise]. Vinnycja: VNTU [in Ukrainian].
8. Ljashenko, O. M. (2015). *Konceptualizacija upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstva* [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise] (2nd ed.). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
9. Stachowiak, Z. (2012). *Teoria i praktyka mechanizmu bezpieczeństwa ekonomicznego przedsiębiorstwa: podręcznik is szkolne*, Warszawa, Poland.
10. Kulyk, Ju. M. (2017). Risk management of logical system of mechanical engineering enterprises (Ph.D. Thesis). Economics and management of enterprises (by the type of economic activity). Kyiv [in Ukrainian].

